

NIET ZEIKEN, SCHRIJVEN!

Een kakelverse trend onder kunstenaars: het indienen van je ontslag binnen de kunst. Kinderboekenauteur Floortje Zwigtmán kondigt op Facebook aan dat ze sterk overweegt te stoppen met schrijven. Wat is er aan de hand? Heeft ze gelijk? En wie zal haar missen als ze het echt doet?

• *Ingmar Heytze* •

Onder het motto ‘Hier hadden uw laatste woorden kunnen staan’ plaatste Floortje Zwigtmán een ‘literaire suïcide-note’ op Facebook. De laatste twee zinnen: ‘Ook ik zal misschien binnenkort uit de kinder- en jeugdboekenwereld verdwijnen. Wie genoeg om me geeft om me te missen, mag dat bewijzen.’ Ze oogstte grote bijval onder Facebookvrienden, bloggers en fans. Het bericht werd met toestemming van de schrijfster doorgeplaatst op literair weblog Tzum.nl. Dat leverde nog meer bijval op. Kritiek kwam er ook: ‘Een pathetisch dreigement’ noemde literatuurcriticus Arjan Peters de brief. ‘Slap geleuter’, stelde schrijfster Charlotte Mutsaers. Vooral de laatste kwalificatie leverde weer een storm aan geblog en gefacebook op onder voor- en tegenstanders.

Daarmee is er genoeg pandemonium ontstaan om de vraag te rechtvaardigen wat we aan moeten met Zwigtmán's kreet om aandacht, want dat is het in ieder geval.

Het bericht roept nog wel meer vragen op. Bijvoorbeeld: waarom nu? De druppel die voor Zwigtmán de emmer deed overlopen was het bericht dat het Vlaamse tijdschrift *De Leeswelp* ophoudt te bestaan. Voor dat blad schreef ze in september al een column waaruit nog enige hoop sprak. Behalve tamelijk loze mededelingen over het schrijverschap (‘Het is weer gelukt. Niet alleen mijn brein maar ook mijn uitgeverij heeft weer een boek geproduceerd.’) vertoont deze column overeenkomsten met het Facebookbericht waarin ze haar literaire ontslag neemt. Ook in deze column deelt ze haar zorgen over de jeugdliteratuur in een dolgedraaide

maatschappij. Er is een groot verschil: de column loopt iets hoopvoller af. Zwigtmans ziet nog een kans voor een doorstart van de roman door het onthaastende effect ervan. ‘Juist vanwege deze heilzame werking van fictie – die ze gemeen heeft met meditatie, met een met aandacht klaargemaakte maaltijd, met een intense vrijpartij – voorzie ik een revival van het boek. Niet nu, later: wanneer de vluchtigheid en eendimensionaliteit van het leven zulke vormen aangenomen heeft dat ze pijn doen. Dan zullen we onze toevlucht weer zoeken tot de helende, complexe wereld van de roman (...) Maar voor het zover is, zullen wij schrijvers eerst nog een aantal magere jaren moeten zien te overleven. Laten we het doen met trots. Wij zijn van waarde. En niet geheel weerloos.’ Dit stuk stond in september van dit jaar in *De Leeswelp*. Met andere woorden: in drie maanden van een opgeheven hoofd naar de aangekondigde literaire dood.

Als we Zwigtmans literaire congé kort samenvatten, signaleert ze dat de toch al geringe aandacht voor jeugdliteratuur steeds kleiner wordt. Het is daardoor bijna onmogelijk om nog persaandacht te krijgen voor je boeken – en zonder aandacht geen lezers. Leerkrachten laten het ook al afweten. Die kiezen voor eenvoud en middelmaat. Wat rest is een jeugdliteratuur die zucht onder BN-ers die de toch al schaarse aandacht wegkapen als ze een kinderboekje uitpoepen, en verder wordt misvormd door de ‘mal van de commercie’, die louter eenheidsworst voortbrengt. Aldus Zwigtmans: ‘liefst met iets magisch en als je het belijft een vlucht engelen en een roedel weerwolven. En trek ook een kist vampiers open (...) Wijk niet te veel van dit stramien af, want dan worden uitgever en boekverkoper zenuwachtig: stel dat de lezer Het Niet Snapt! Verkoop je dan nog wel wat?’

Wat rest is ‘een zee van verplichte gezelligheid en truttige eenvoud.’ Daarin zijn volgens Zwigtmans al heel wat auteurs verzopen. ‘Anderen blijven dapper tegen de stroming in roeien. Ze blijven telkens weer bewijzen dat het toch nog kan: prachtige boeken maken en er door promotie, bloed, zweet en tranen genoeg van verkopen om te kunnen blijven schrijven. Ook ik heb dat gedaan.’

Daar hebben we een ander lastig punt aan Floortje Zwigtmans literaire ontslagbrief; ze wil spreken namens haar collega's, maar ontkomt er niet aan om zichzelf als voorbeeld te nemen. Dat is onvermijdelijk. Dat ze het nodig acht om zichzelf ermee te feliciteren, is dat niet. Sterker nog: daarmee geeft ze haar tegenstanders vrij schieten.

Laat ik hier volkomen duidelijk over zijn: het is verschrikkelijk dat een auteur van Zwigtmans kaliber moet laten weten dat ze afhaakt. Iedereen die het in zijn vermogen heeft om iets ten goede te veranderen voor de jeugdliteratuur, behoort zich diep te schamen bij het lezen van zo'n wanhoopskreet. Ik noem, in willekeurige volgorde: bladenmakers, uitgevers, boekhandelaars, leerkrachten, samenstellers van docentenopleidingen en leermiddelen, journalisten, recensenten en redacteurs bij alle mogelijke media en uiteindelijk ook de BN-ers, die beter door kunnen gaan met bekend zijn zonder dat iemand nog weet waarom. Daar zijn ze uiteindelijk toch het beste in. Bovendien kun je BN-ers overal de schuld van geven. Ze hebben er nooit last van en het is meestal terecht.

Wat me stoort aan Zwigtmans literaire suïcide is de passiviteit ervan. Ze klaagt alleen maar, en besluit met te zeggen dat ze niet meer meedoet. En of we haar alsjeblieft willen overhalen om weer verder te gaan.

Je zult je als kunstenaar altijd moeten verhouden tot de rol die de maatschappij je toebedeelt. Uiteindelijk is alle grote kunst die we kennen gemaakt door mensen die de nadelen van het kunstenaarsbestaan voor lief namen in de tijd waarin ze leefden en werkten. Wie niet tegen de nadelen van deze tijd kan, moet inderdaad maar stoppen met kunst maken. Maar klagen over een cultuur waarin steeds minder ruimte is voor dit of dat, is bij voorbaat zinloos. De cultuur staat niet buiten ons. De massa is geen gezichtsloos wezen dat om de hoek staat te wachten om ons de nek om te draaien. De massa, dat zijn jij en ik. De cultuur, dat zijn wij zelf.

Dat de jeugdliteratuur het moeilijk heeft hoeft je mij niet te vertellen. Ik opereer zelf in een genre dat het altijd moeilijk heeft gehad,

per definitie door geen mens wordt gelezen en daarom louter bestaat als gedoogconstructie: de poëzie. En ik vind dat je nooit moet liggen zeiken, maar iets doen aan een probleem als je dat signaleert. Als ik een klaagzang als die van Floortje Zwigtmans lees, denk ik onwillekeurig iets waar ik me eigenlijk voor schaam. Namelijk: doe het dan ook maar. Trek de stekker uit je computer, als je werkelijk denkt dat je daarmee iemand anders dan jezelf in het donker laat zitten. Zwigtmans oproep tot onthaasting en haar kritiek op een wegwerpmaatschappij vol quasi-literaire pulp is me domweg te soft, te generiek, te slecht beargumenteerd; meer iets voor een kinderboek uit de jaren zeventig. Ze heeft alle soorten van gelijk, daar gaat het niet om. Maar juist door al die soorten is het een gelijk waar niemand iets mee kan. Of, zoals een schrijver zondagavond zei in het café: ‘Eigenlijk deugt alles aan die actie van Zwigtmans, behalve de actie zelf.’

Steeds meer kunstenaars waarschuwen dat er de laatste jaren een stille revolutie tegen kunstenaars gaande is, een soort landelijk complot. Maar dat is onzin. Als kunst *iemand* genoeg interesseerde om zo'n complot te smeden, waren al die klaagzangen niet nodig. Degenen die het complot moeten smeden zijn wij, de kunstenaars. Veel te lang hebben we gedacht dat anderen wel voor ons op zouden staan. Welnu: het gaat niet gebeuren. Zelfs die schreeuw om cultuur, waarvoor de VVD onlangs excuses eiste, was achteraf toch vooral een schreeuw van mensen die er een baantje aan hadden, niet van de kunstenaars zelf.

Het is een misvatting dat je moet kunnen leven van kunst. Dat is voor de meeste kunstenaars, hoe goed ze ook zijn, nooit zo geweest, en het zal ook nooit zo zijn. Leven van kunst is weggelegd voor de enkeling die een aantal karaktereigenschappen combineert: talent, discipline, contactuele vaardigheden, bereidheid om in opdracht van wie dan ook te werken en het separate talent om in opdracht op zijn minst dezelfde kwaliteit te kunnen leveren, en aanleg voor ondernemerschap. Een beetje gevoel voor de tijdgeest helpt ook, en ten slotte vaart niemand wel zonder af en toe wat geluk te hebben.

Zelfs met al die vaardigheden kan het nog voorkomen dat je het als kunstenaar niet redt. Als dat zo is, als niets helpt en als niemand te hulp schiet, dan zul je het zelf moeten doen.

Ik vraag aan al die Facebookers die Zwigtmans ‘suicide note’ van een duim hebben voorzien om werkelijke betrokkenheid. De meesten van hen zitten zich immers al lang weer op te winden over andere misstanden en zielepoten. Kinderboekenschrijvers en –lezers! Richt voor elk tijdschrift dat kapot gaat, drie nieuwe weblogs op. Schrijf voor elk boek dat genegeerd wordt, twee nieuwe die nóg beter zijn. Laat met snoeiharde kraakrecensies zien wat er precies mis is met al die uitgekotste importpulp aan jeugdboeken uit Amerika. Schrijf een manifest voor échte jeugdliteratuur. IJver net zo lang tot het volkomen logisch is dat alle grote literaire prijzen van dit land ook met een jeugdboek kunnen worden gewonnen. Koop je tijd met een of onder lulbaantje – dat doen de meeste beeldend kunstenaars, schrijvers en dichters die ik ken ook. Lobby intussen van hoog tot laag voor een basisloon voor kunstenaars, zeg maar een soort eeuwigdurende WIK. Bundel de krachten met elkaar en ga op tournee langs scholen, boekhandels en media om te laten zien hoe het moet. Sluit Mark Rutte op in het torenkamertje met een pot thee en een pak stroopwafels, en laat hem er pas weer uit als hij alles van Paul Biegel heeft gelezen. Kampeer net zo lang voor de burelen van elk mogelijk fonds totdat het geld dat je nodig hebt er komt, alleen al omdat ze van je af willen. Maar laat je niet achterover vallen op Facebook. Hoeveel ‘likes’ wil je hebben voordat je het gevoel hebt dat het vangnet sterk genoeg is om weer verder te kunnen?

Floortje Zwigtman kondigt haar literaire einde aan. Maar in alles wat ze zegt over het einde, zie ik een mogelijk begin. Kom op dan, Zwigtman! Er is minstens één dichter die in je gelooft.

Ingmar Heytze